

İDARE MERKEZİ

**ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında**

İSTANBUL BÜROSU

*İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87*

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
senelik posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecranî Memleketlere 7,5 Dollar)

**Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna müracaat edilir**

**Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir**

Hayata, daima hayata... Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara , 31 Kânunsani . 1929

Sayı: 114

Türkiyede İstatistik Teşkilâtı

İktisat doktoru Vedat Nedim Bey efendinin Süallerine Cevap [*]

Efendim,

Şahsım için nazikâne, merbut olduğum vazife için enteresan, sizin için de, izhar ettiğiniz yüksek endişeler itibariyle şerefli davetinize cevap vermemek için nezaketten nasibedar olmamaklığım lâzım gelirdi.

Türkiyede İstatistik teşkilâtına ait (Hayat) mecmuasında intişar eden makalenizden pek mütehasşis oldum. Buna tamamen şayanı memnuniyet cevap vermeğe çalışacağım. Ancak bir ecnebi mütehassıs olduğumdan bu vaziyet dahilinde memleketinizde İstatistik işlerini terakki ettirmek için bildiklerimin yaptıklarımın hepsini söylemeyeceğim, bunu da şüphesiz takdir edersiniz.

Türkiyede istatistik teşkilâtının kusurlu olduğu daha doğrusu istatistik işlerindeki teşkilât noksanı hakkındaki noktai nazarlarınıza ve bunun ıslahı hususundaki fikirlerinize umumiyet itibariyle iştirak eylediğimi bilmeniz kâfidir. Bu neticeye vusul için evelce yaptığım şeylerin hepsini söyleyemeyeceğim, çünkü muhtelif devair istatistiklerinin ıslahı gayesiyle yaptığım teklif ve mütalâaların bir çoğu idarî evrak meyanına dahil olmuştur. Bunları hükûmetin kararı olmadan efkârı umumiyeye arz etmeğe de kendimi selâhiyettar görmüyorum. Binaenaleyh ancak hükûmetin tasvibine iktiran eden tekliflerimden bahsedecek ve tasavvur ettiğim diğer ıslahattan da bahsetmiye-

cek, yahut onlara pek az temas eyleyeceğim.

Sorduğunuz suallerin cevapları :

1 — Türkiyede sistematik bir İstatistik hayatının henüz başlamadığı ve hayatı içtimaiyenin bazı sahalarında şimdiye kadar yapılan ihşai işlerin de parça işler olup organik bir (bütün)ün parçaları addedilmeyeceği hakkındaki mütalâanızın tamamen doğru olmadığını zannediyorum.

Kanaatıma göre istatistik sahasında sistematik bir faaliyet ancak tahriri nüfus, tahriri sinai ve zirai ile yani hayatı içtimaiyenin umumî kadro ve esaslarının adedi mütalâasıyla başlar.

Makalenizi yazdığınız sırada tahriri zirai ve sinai neticeleri neşredilmemiş olduğundan bunlar hakkında şüphesiz malûmatınız yoktu. Hakikat olan cihet, devair tarafından yapılan diğer istatistiklerin, resmî istatistiklerin mütecanis birhalde, bir sistem dahilinde göstermeğe hadim ve intizamdan ve yeknesak usullerden mahrum bulunmasıdır.

Bu ademi intizam ve insicama nihayet vermek için istatistikleri merkezileştirmek lâzım geliyordu, bunun için de bir kanun lâyihası teklif ettim. İşbu kanun Büyük Millet Meclisinde bu içtima devresinde kabul edileceğini ümit ediyoruz. Bu kanun lâyihasına nazaran umumî menfaat arzeden bütün istatistikler : İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından

yapılacaktır.

Doğrudan doğruya devairin faaliyetine taallük eden diğer istatistiklerde de İstatistik Umum müdürlüğü, her tarafta ilmî usuller tatbik edilmesini ve bütün istatistik faaliyetinin umumî bir gayeye tabi olmasını temin maksadiyle nazaret ve nazımlık vazifesini görecektir.

Bu teklifi kanunun halk ve devair tarafından gösterilen mukavemet ve sui niyetten ve inkisari hayalden mülhem olmadığına bilinmesini rica ederim.

İstatistiklerin merkezileştirilmesi hakkındaki kanun lâyihası, resmî istatistik işlerinin umumî zaruretlerinden doğmuştur.

İstatistik işlerinin tanzim ve son zamanlarda ıslah edidiği bütün memleketlerde bilhassa, Bulgaristan, Kanada, Rusya, Polonya, Çekoslovakya'da mümasil ahkâm vazedilmiştir.

Kabul olunan bu kanun ve talimatnameler, mukavemetleri, hareketsizlikleri, kırmak için değil, hüsnü niyetle işleri tanzim ve ıslah eylemek, istatistik teknik malûmatından mahrum, gayri mütehassıs kimseler tarafından yapılan hatalarla dolu istatistikleri ortadan kaldırmak içindir.

Türkiyede işe neden bu kanun lâyihasının teklifiyle başlamadığına gelince : bunun için idarî teferruata girmek lâzımdır ki bundan da bahsetmeği arzu etmiyorum. Ancak bu husustaki teahhur mesaimi asla halel getirmemiştir; zira hali hazırdaki

vaziyetin gayrikabili müdafaa olduğuna dair hükümet mahafilinde itimat hasıl olmadıkça, mukayeseye müsait iyi istatistikler görülüp diğer devair tarafından yapılan istatistiklerin perişan bir halde olduğu anlaşılmadıkça istatistiklerin merkezileştirilmesi hakkındaki kanunun kabulünü ümit eylemiyor ve bir körün bastunundan ayrılmaması gibi devairin de istatistik hususundaki istiklallerinden vazgeceklerini de zannetmiyordum. İşte bu tahrirlerle, bu kanun projesile başlangıçta değil, sistematik istatistik teşkilâtına doğru şimdiden iyi bir yola girmiş ve bu yolda hayli terakki hatveleri atmış olduğumuza kaniim.

Ahiren neşrolunan ihşai yılının da usullerin tevhidî hususunda bir başlangıç teşkil ettiğini de ilâveten zikredebilirim.

2 — Aziz muhatabım, ihşai işler için mütehasıs memurlar yetiştirilmesi hususunda neler yapıldığını da soruyorsunuz.

Dairemiz memurlarının meslekte yetiştirilmesini yani ümidin fevkinda az olan doğru cemi yapılmasını, usul ve intizam dahilinde çalışılmasını, vuzuha malik olunmasını ve bunu tabloların, başlıkların ve diğer mesaiyi ihşaiyeye in'ikâs ettirmesini temine çalışıyorum. Bu bapta dairemiz memurları haricinde yapılmış bir şey yoktur ve bu da benim kabahatim değildir.

Türkiyenin bütün köylerinde istatistik korespondanı bulunmasını temin edecek bir projeye taraftar olduğumu söyleyenler olursa inanmayınız ve benim mugalâta tohumları ekmiyeceğime itimat ediniz.

Dairemizin halen hiç bir vilâyette istatistik korespondanı yoktur ve bu yüzden mahallî idareler faaliyetinin kontroluna

hadim ihşai malûmat cemedil-memektedir. Eğer İstatistik Umum Müdürlüğünün altmış üç vilâyetin her birinde, bütün vilâyetin, ihşai malûmatını cemi ile muvazaf bir korespondanı olduğunu görürseniz kendinizi bahtiyar addedebilirsiniz.

Mütehasıs memur yetiştirmek için yapacağım teşebbüse gelince: evvelce yaptığım gibi, kurlar hazırlamak, istatistik işleriyle tşigal için devairi merkeziye ile vilâyetlerden davet olunacak memurları dairemizde sıtaja tabi tutmak teklif ve teşebbüslerime devam edeceğim.

3 — Kur meselesinde Darülfünun ve Ticaret mektepleri istatistik tedrisatının da islâhi taraftarı görünüyorsunuz, belki haklısınız.

Halkı idare edeceklerle, müstakbel memurlara istatistik fikri zerketmek yani içtimai sahada vüsuk, fikri hakikat atışı vermek için iyi istatistik kurlarına ve bunun için de iyi Profesörlere ihtiyaç vardır. Bu Profesörlere malik misiniz?

Bunu bilmiyorum, bu mesele benim ihtisasım daha doğrusu vazife ve selâhiyetim dahilinde olmadığından bununla iştigal etmemeğe devam edeceğim.

4 — İdarî istatistikler teşkilâtına temas eden süale kâfi derecede cevap verdiğimi zannediyorum.

Gümrük istatistikleri hakkındaki mülâhazalarınıza gelince:

(1928) senesi kânunusani, Şubat, Mart aylarına ait istatistiklerin şimdiye kadar görülmeyen bir inkişafı neşredildiğini ve bunun da tebrike şayan bir terakki olduğunu zikredebilirim.

İhşai neşriyatla diğer hükümet neşriyatının daha eyi şekilde yapılması hakkındaki düşüncelerinizde haklısınız. Ekseriya bu

gibi neşriyatı kıymetten düşüren topoğrafi, cemi hatalarıyla çocukca hareketlerin önünü almak için bu kabil neşriyatın idaresini tabi işlerinde mütehasıs, ciddi itina ile intihap olunan vesaiki neşretmeğe muktedir kimselere tevdi etmek ve onları hali hazırda malik olmadıkları mükemmel tabi vesaitile teçhiz eylemek lâzımdır. Yeni Türk harfleri her hususta olduğu gibi bu sahada da terakkiye hadim olacaktır.

5 — Son olarak Yunanlılar tarafından hayatı içtimaiyenin her sahasına ait muntazam ve yeni istatistikler neşredildiğini ve Türk İktisatçıları için Yunanistana dair bir eser yazmak, memleketimize dair bir makale yazmaktan daha kolay olduğunu söylüyor ve bu hususta Yunanilerin yaptıklarını neden Türklerin yapamayacaklarını soruyorsunuz ve bu vaziyeti de gülünç buluyorsunuz. Yunanistanın bu sahadaki tefevvukunun esbabı nedir?

Pek basit olan bu sebep, ihşai işlere Yunanistandan daha geç başlamamızdan ibarettir. Hatırimda kaldığına göre Yunanistanın ilk ihşai neşriyatının tarihi (1915) tir. Bu teahhur da ne hali hazır hükümetlerine nede nesline atfedilemez.

Bir memleketin istatistik işlerinin o memleketteki maarifi umumiyenin intişarı hükümet ve ilmi mahafil tarafından hissolunan ihşai malûmat ihtiyacı ile mütevaziyen yürüdüğü malûmunuzdur.

Bu şerait te ancak lüzum ve zarureti anlaşıldıktan itibaren mevcut olabilir. Bunları da yaratmak lâzımdır. Bu vaziyet şayanı teesür olabilir, fakat asla gülünç olamaz. Bir fert gibi bir millet te cehalet zulmetleri içerisinde kendisinin diğerlerinden malûmathı olduğunu, cüz'i bir mede-

Lessing

Doğumunun 200 üncü yıl dönümü vesilesiyle

Alman tenevvürünün ruhu, alman klasik edebiyatına en kuvvetli ilhamları veren ve bu edbiyatın nazari esaslarını kuran Lessing[*]18inci asır almanyasında çok derin tesirler bırakmıştır. Lessing Saksonyalı bir rahip ailesinden neş'et etmiş ve ailesindeki an'aneye göre Leipzigde ilâhiyat tahsil etmiştir. Daha yirmi yaşını doldurmadan Darülfünunu terkederken kuvvetli şahsiyetinin anahatları tebellür etmiş bulunuyordu. Netekim o, kendisine o derece emin idi ki, tabii ve muayyen bir mesleke intsap etmedi; ve 1748 senesinde Berline giderek muharrirliğe başladı.

Lessing Berline, Almanyanın o zamandaki edebiyatını müşahade etmeğe başladığı zaman iki bariz cihetle karşılaşmıştı:

[1]Lessing 22 kânunsani 1729 senesinde doğmuştur. 200üncü doğuş senesi hasebile Almanyanın heman her yerinde hatırası tes'it olunacaktır. Bu münasebetle hem Lessingi hatırlamak ve hem de "Hayat," ın okuyucularına Lessing hakkında bir az malûmat vermek için bu yazıyı hazıladık.

Bir taraftan Alman edebiyatını iki cepheye ayıran münakaşa ve diğer tarafta, alman, manevî hayatında Reformosyondanberi

Lessing

hâkimolan ilâhiyata dair münaza. İşte bu iki şey, Lessingin de faaliyetini tayin etti.

Alman edebiyatının zaifhalini o zamanda, herkesten evvel

duyan ve gören Lessing, bir cihetten tenkit ile buna çare ararken, diğer taraftan bizzat bir nümune göstermek istedi. 1755 de Frankfurt a.O. de «Miss Sara Sampson» namlı dramı oynandı ve büyük bir muvaffakiyet kazandı. Fakat Lessing gibi mütevazı bir kimse bhusus kendisi hakkında «ben ne bir aktör ve ne bir şairim» diyen bir zat, kazandığı böyle bir muvaffakiyet neticesinde etrafını unutamazdı. Bilâkis 1759 dan itibaren diğer iki arkadaşı ile Berline neşrettiği *Literaturbriefe* (edebiyata dair mektuplar) da zamanın edebiyatını harikulâde bir tenkit istidadi ile tahlil etti. O burada, Fransızları taklit etmenin manasız olduğunu gösteriyor ve Shakespeare'in alman ruhuna daha yakın olduğuna kuvvetle işaret ediyordu. Almanlar herhalde Fransızların «Politesse, tendresse ve amoureuse» lüğünden daha iyi şeylere mukteditirler. Mamafi Lessing bu fikirlerini tenkit kisvesinden çıkararak *Laokoon* unda «resim ile şiirin hududunu» tayin ederek müspet bir şekle ifrag etmiş ve

niyet ziyası karşısında tam bir vuzuh ve nura kavuştuğunu iddia ederse o zaman gölünç olur. Bir fert gibi ilim ve hars sahalarındaki noksanlarını bilen ve medeniyetin sarp ve yüksek zirvelerine çıkmak için bütün gayretini sarfeden bir millet te gülünç olamaz. Bilâkis herkesin takdir ve tebtiline mazhar olur.

Böyle bir milletin yalnız noksanlarını tarihî sebepler ve diğer coğrafi vaziyetler dolayısıyla medeniyet ziyasına kavuşmadığını ve diğer milletlerden

geri kaldığını görmemeli, aynı zamanda onun tarakkî hususunda attığı hamlelerle sarfettiği şayanı takdir mesaiyi de görmelidir. Bu terakkiler ne olursa olsun aradaki merhaleyi tayyedemez. Ancak tekrar şiddetle yürümek için anı tevakkuflardan ibaret olan bu merhalelerde mevcut azim ve imanı terakkiye doğru yapılan ileri hareketlerini durduramaz.

İşte Türkiyede gerek halkı idare edenlerde gerekse vatandaşların kısmı azamında kuvvetli azim ve iman ve hüsnüniyet,

terakkiye karşı azim bir arzu mevcuttur. Bunlar da muvaffakiyet için bir zaman ve istikbal için bir garantidir. Fazla şeyler beklediğiniz hüsnü niyet ve azime gelince, bu sizde de mevcuttur. Beni mütehassis eden hakkındaki itimadınıza teşekkürler ederim.

Benim hüsnü niyetim, sizin itimadınız ve her iki tarafın sabriyle mes'ut neticelere vasıl olacağız efendim.

İstatistik
U. M.

CAMILLE JACQUART